

Handläggare
Helena Robertsson
Telefon: 08 508 25 232**Till**
Socialnämnden
2018-08-21
Utbildningsnämnden
2018-08-23

Stockholmsenkäten 2018 - stadsövergripande resultat

Förvaltningarnas förslag till beslut

Socialnämnden respektive utbildningsnämnden godkänner redovisning av Stockholmsenkäten 2018- stadsövergripande resultat.

Gillis Hammar
FörvaltningschefLena Holmdahl
Förvaltningschef

Sammanfattning

Stockholmsenkäten genomförs av socialförvaltningen vartannat år och är en enkätundersökning som besvaras av ungdomar i årskurs nio och årskurs två på gymnasiet i Stockholms stad. Resultatet av årets undersökning visar bland annat att den positiva trend som pågått sedan 2008 beträffande ungdomars självdeklarerade alkohol- och tobaksvanor fortsätter och andelen som uppger att de någon gång har provat narkotika har varit relativt oförändrad sedan början av 2000-talet. Vad gäller den självdeklarerade psykiska ohälsan, samt utsattheten för sexuellt tvång/våldtäkt syns en negativ utveckling.

Förvaltningarna kommer att fortsätta samarbeta kring det förebyggande arbetet avseende psykisk ohälsa. I dag sker detta bland annat med insatser såsom skolsociala team, sociala insatsgrupper och elevhälsoteam. Förvaltningarna kommer även att fortsätta det pågående arbetet för jämställdhet samt insatser för att motverka negativa inverkningar från stereotyper och könsroller.

Bakgrund

Stockholmsenkäten har i olika former genomförts sedan 1970-talet och socialförvaltningen har idag tillgång till tidsserier sedan 1998. Kommunala skolor är ålagda att delta, fristående skolor deltar frivilligt. I årets undersökning ingår så gott som samtliga kommunala skolor, bland de tillfrågade fristående skolorna deltar 41 procent jämför med 63 procent 2016 och 43 procent 2014. Stockholmsenkäten har stor spridning bland övriga kommuner i länet, i år genomförs undersökningen i 23 av 26 kommuner i Stockholms län.

Det huvudsakliga syftet med Stockholmsenkäten är att kartlägga och följa utvecklingen över tid när det gäller ungdomars levnadsvillkor. Kunskapsunderlaget ska ligga till grund för stadens arbete med unga, där ibland det förebyggande arbetet rörande tobak, alkohol och narkotika samt psykisk ohälsa. Dataunderlaget fungerar också som underlag för praktisknära forskning och kunskapsutveckling på de områden som enkäten behandlar, såväl på stadsövergripande nivå som på stadsdelsförvaltningsnivå i Stockholms stad.

Resultatet kommer att brytas ner på respektive skola för de skolor som har haft tillräckligt många svarande för att det ska kunna vara anonymt.

År 2018 har Markör Marknad och Kommunikation (numera Origo Group AB) genomfört datainsamlingen på uppdrag av socialförvaltningen. I linje med tidigare år har datainsamlingen påbörjats efter sportlovet på vårterminen. Enkäten besvaras av eleverna i klassrummet under lektionstid och överlämnas i förslutet kuvert till klassläraren. I år har drygt 9 000 elever besvarat enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 73 procent jämfört med 78 procent 2016 och 76 procent år 2014. Svarsfrekvensen baseras på andelen svarande elever i deltagande skolor.

Ett urval av de stadsövergripande resultaten för 2018 har under sommaren spridits till olika målgrupper i staden samt finns presenterade på Stockholmsenkätens hemsida. Under hösten presenteras resultaten på stadsdelsområdesnivå. Resultat på skolnivå distribueras till respektive skolas rektor genom utbildningsförvaltningen.

Årsrapporten för Stockholmsenkäten, vilken innehåller presentationer av förändringar över tid samt skillnader mellan stadsdelsområden, förväntas vara klar vid årsskiftet 2018/2019.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts vid socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor i samarbete med ledningsstaben på utbildningsförvaltningen. Inom socialförvaltningen har ärendet behandlats på förvaltningsgruppen den 15 augusti samt vid funktionshinderrådet den 16 augusti.

Ärendet

Urval av stadsövergripande resultat 2018

Rökning och snusning bland stadens unga fortsatt på rekordlåga nivåer

Vid mättillfället 2016 konstaterades att tobaksbruket bland stadens unga har minskat kontinuerligt sedan 2010. Årets undersökning visar att denna generella trend håller i sig, men att utvecklingen möjligen kan ha stannat upp något – andelen elever som uppger att de inte använder tobak ligger kvar på ungefär samma rekordhöga nivåer som uppmättes 2016. Både nivåer och utvecklingen i stort för tobaksbruk bland Stockholms stads unga är snarlika nationella resultat.¹

Den generella trenden visar att andelen elever som uppger sig röka dagligen eller ibland har minskat något bland elever i årskurs nio och för pojkar i årskurs två på gymnasiet. Undantaget är flickor i årskurs två på gymnasiet, där andelen rökare ligger kvar på samma nivå som i 2016 års mätning.

Likt tidigare mätningar är rökning vanligare bland flickor än bland pojkar i respektive årskurs. Vid årets mätning uppger 25 procent av flickorna i årskurs två på gymnasiet att de röker dagligen eller ibland medan motsvarande andel bland pojkarna är 17 procent. Bland elever i årskurs nio är det 13 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna som röker dagligen eller ibland.

Ytterligare en indikator på den generellt sett positiva utvecklingen avseende tobaksbruk är att både flickor och pojkar i årskurs nio uppger något högre debutåldrar, jämfört med tidigare mätningar. Enligt årets mätning börjar elever röka eller snusa strax efter att de har fyllt 13 år.

Snusning

När det gäller snusning visar årets mätning att nivåerna är i stort sett desamma som under 2016, men med en liten ökning hos pojkar i årskurs nio som uppger att de snusar dagligen eller ibland. I likhet med tidigare års mätningar är snusning betydligt vanligare bland pojkar än bland flickor i respektive årskurs. År 2018 uppger 18 procent av pojkarna i årskurs två på gymnasiet samt åtta procent av pojkarna i årskurs nio att de snusar dagligen eller ibland. Bland flickor är det ovanligt att snusa, årets mätning visar att två procent av flickorna snusar i årskurs två på gymnasiet och en procent i årskurs nio.

Alkoholkonsumtionen fortsätter att sjunka

Från 2002 till 2016 har andelen elever i Stockholms stad som uppger att de inte dricker alkohol mer än fördubblats bland elever i årskurs nio och nästan tredubblats bland elever i årskurs två på gymnasiet. Denna positiva trend syns även i årets undersökning, även om utvecklingen har stannat upp något. Mer än hälften av eleverna i årskurs nio, 64 procent, svarar år 2018 att de inte dricker alkohol, vilket kan jämföras med 62 procent i 2016 års undersökning.

Andelen pojkar i grundskolan som helt avstår från alkohol är högre än andelen flickor, 67 procent respektive 60 procent. En tredjedel av eleverna i årskurs två på gymnasiet uppger att de inte dricker alkohol år 2018, vilket är samma resultat som för 2016.

I gymnasiet är andelen pojkar som helt avstår från alkohol högre än andelen flickor. Likt tidigare mätningar är andelen icke-konsumenter högre i årskurs 9 jämfört med motsvarande i årskurs 2 på gymnasiet.

Andelen storkonsumenter av alkohol minskar

Vad gäller utvecklingen av andelen storkonsumenter² syns att färre ungdomar dricker mycket vid ett och samma tillfälle (minst en gång i månaden). Sedan mätningen 2016 har andelen storkonsumenter i årskurs två på gymnasiet minskat från 31 till 28 procent, medan andelen storkonsumenter i årskurs nio minskat marginellt från elva till tio procent.

Sett till hela mätperioden är andelen storkonsumenter i årskurs nio vid årets mätning mindre än en tredjedel av andelen storkonsumenter år 2002, tio procent att jämföra med 36 procent. Nivåerna för pojkar har minskat från 38 till nio procent, medan nivåerna för flickor har minskat från 35 till elva procent.

² Storkonsument – konsumerar minst en gång i månaden alkohol motsvarande 18 cl sprit eller en helflaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/läsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl.

Motsvarande andel storkonsumenter i årskurs två på gymnasiet är vid årets mätning ungefär hälften av andelen storkonsumenter år 2002 (28 procent att jämföra med 58 procent. Nivåerna för pojkar har minskat från 64 till 28 procent, medan nivåerna för flickor har minskat från 53 till 28 procent. Den övergripande utvecklingen är således en klart nedåtgående trend i andelen storkonsumenter, med undantaget av en gradvis ökning under perioden 2004-2008, för att landa vid historiskt låga nivåer år 2018.

Likt tidigare mätningar är andelen storkonsumenter betydligt högre bland elever i årskurs två på gymnasiet än bland elever i årskurs nio. Däremot syns inga större skillnader i resultaten mellan könen inom respektive årskurs i årets mätning. Ytterligare ett mått som används för att beskriva alkoholkonsumtionens utveckling är totalkonsumtion³. Även detta mått följer den nedåtgående trenden från de senaste årens undersökningar. Vid årets mätning syns en fortsatt minskning; totalkonsumtionen ligger på den lägsta nivån sedan 2002, såväl i årskurs 9 som i årskurs 2 på gymnasiet.⁴ I linje med den positiva utvecklingen har den genomsnittliga debutåldern för alkoholberusning ökat något. I årskurs 9 har debutåldern ökat från 13,1 år 2002 till 14,1 år 2018. Den stabilt positiva trenden beträffande ungdomars alkoholkonsumtion återfinns även i motsvarande nationella undersökningar.⁵

Narkotikaanvändning vanligast bland pojkar på gymnasiet

Sedan år 2010 är utvecklingen av att *någon gång* ha använt narkotika att betrakta som i huvudsak oförändrad. Sett till hela mätperioden syns variationer men inga större förändringar över tid inom respektive grupp. I årets mätning är andelen elever som *någon gång* har använt narkotika något högre jämfört med mättillfället 2016, framför allt för flickor i årskurs två på gymnasiet. Under hela mätperioden syns tydliga skillnader mellan såväl pojkar och flickor som mellan årskurserna.

Sett över tid har pojkar i år två på gymnasiet i störst utsträckning testat narkotika, jämfört med övriga grupper. I årets mätning har 30 procent av pojkar i år två på gymnasiet någon gång använt narkotika (29 procent år 2016). Tydligast förändring syns hos flickor i samma årskurs, andelen som uppgett att de någon gång har använt narkotika har ökat från 20 procent år 2016 till 25 procent i årets mätning. Även i årskurs nio framträder en viss könsskillnad,

³ Totalkonsumtion – den totala mängden 100 procentig ren alkohol i centiliter som konsumerats under de senaste 12 månaderna.

⁴ Totalkonsumtion redovisas i medelvärde. Årskurs 9 samt årskurs 2 på gymnasiet konsumerade i genomsnitt 66 respektive 207 cl alkohol under de senaste 12 månaderna.

⁵ CAN, 2018.

pojkar uppger i högre utsträckning att de någon gång har använt narkotika jämfört med flickor år 2018, tolv procent respektive nio procent.

Användning av narkotika minst en gång de senaste fyra veckorna. Eleverna fick också besvara frågan om de har använt narkotika *minst en gång under de senaste fyra veckorna*. Syftet är att försöka fånga ett mer frekvent och därmed allvarligare narkotikabruk. För samtliga grupper gäller att dessa nivåer är generellt oförändrade sedan år 2006, men det är genomgående pojkar i årskurs två på gymnasiet som är överrepresenterade i frekvent narkotikaanvändning. I årets mätning uppger tolv procent av pojkarna och sex procent av flickorna i årskurs två på gymnasiet att de har använt narkotika minst en gång de senaste fyra veckorna. Motsvarande andelar för årskurs nio är fem procent för pojkar och tre procent för flickor. I gruppen elever som *någon gång* har använt narkotika uppger 91 procent i årskurs nio och 97 procent i år två i gymnasiet att de har använt cannabis. Att cannabis är det vanligaste preparatet stämmer överens med såväl nationella som internationella undersökningar. Efter cannabis är kokain, ecstasy och olika sorters läkemedel (utan läkares ordination) vanligast förekommande.

I jämförelse med nationella siffror tycks unga i Stockholm ha testat narkotika i högre utsträckning i såväl årskurs nio som i årskurs två på gymnasiet.⁶ Av eleverna i årskurs nio uppger tolv procent av pojkarna och nio procent av flickorna att de någon gång har använt narkotika, vilket kan jämföras med nationella siffror (cirka 7 %). Även i årskurs två på gymnasiet syns tydliga skillnader, 30 procent av pojkarna och 25 procent av flickorna i Stockholms stad kan jämföras med cirka 17 procent av pojkarna och cirka 14 procent av flickorna i riket. Denna utveckling ligger i linje med en generell trend i Sverige.⁷

Fortsatt minskade nivåer av brott, främst bland pojkar

Utvecklingen beträffande brottsligheten bland stadens unga är i stort sett oförändrad sedan 2016 års undersökning. I de fall där det skiljer sig något handlar det snarare om lägre nivåer och då i synnerhet bland de allvarligare brotten (allvarliga egendomsbrott⁸, hot eller

⁶ CAN, 2018.

⁷ Ibid.

⁸ Allvarligt egendomsbrott – under de senaste 12 månaderna: stulit en moped eller motorcykel; stulit en bil; alternativt gjort inbrott i bil, affär, kiosk eller annan byggnad.

våld⁹) och främst bland pojkarna. Den största skillnaden av allvarligare brott är minskningen beträffande hot eller våld bland pojkar, i årskurs nio uppgav 14 procent att de har använt hot eller våld minst en gång det senaste året, att jämföra med 17 procent år 2016. För pojkar i årskurs två på gymnasiet är motsvarande minskning 15 till 13 procent. Bland flickor är nivåerna ungefär desamma 2016 som i 2018 års undersökning, (6-7 procent i årskurs nio, 4 procent i årskurs två på gymnasiet). Sett över tid minskar brottsnivåerna något bland både elever i årskurs nio och årskurs två på gymnasiet.

Den generellt svaga nedåtgående trenden av brottslighet drivs framförallt av att pojkar uppger att de begår brott i allt mindre omfattning. I 2018 års undersökning uppger 21 procent av pojkarna i årskurs nio och 16 procent av pojkarna i årskurs två på gymnasiet att de har snattat någon gång under de senaste tolv månaderna. Motsvarande siffror vid 2008 års undersökning var 30 respektive 19 procent. Gällande grövre brott i årets mätning uppgav sju procent av pojkarna i årskurs nio att de begått minst ett allvarligt egendomsbrott under de senaste tolv månaderna medan motsvarande andel för år 2008 var tolv procent. Bland pojkar i årskurs två på gymnasiet har andelen som begått något allvarligt egendomsbrott minskat från nio procent 2008 till sex procent 2018.

Snattning och klottring

I årets undersökning är andelen flickor som uppger att de snattat de senaste 12 månaderna i stort sett oförändrad i båda åldersgrupperna medan andelen flickor, främst på gymnasiet som anger att de har klottrat har minskat från 7 procent 2016 till fyra procent 2018. Mellan år 2010 och 2018 har andelen flickor i årskurs nio som uppger att de har snattat någon gång under de senaste tolv månaderna minskat från 24 till 18 procent.

Allvarliga brott

I övrigt kan utvecklingen i det längre perspektivet beskrivas som relativt stabil. Andelen flickor som rapporterar att de begått allvarligare brott ligger även i årets mätning på betydligt lägre nivåer jämfört med pojkar. Till skillnad mot utvecklingen gällande brott begångna av pojkar har dock nivåerna för flickors brott inte minskat lika kraftigt över tid. Exempelvis ligger andelen flickor i årskurs nio som använt hot eller våld år 2008 på åtta procent, vilket kan jämföras med sex procent 2018. Motsvarande utveckling

⁹ Hot eller våld – under de senaste 12 månaderna: tvingat någon att ge dig pengar, mobiltelefon eller något annat värdefullt; med avsikt slagit någon så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård; alternativt burit vapen (t ex kniv eller knogjärn).

beträffande allvarliga egendomsbrott bland flickor i årskurs nio är tre procent 2008 och två procent 2018.

Flickor och pojkar närmar sig varandra i självrapporterad brottslighet

Sammantaget visar utvecklingen att flickor och pojkar i Stockholms stad fortsätter att närma sig varandra i självrapporterad brottslighet och att denna utveckling framförallt drivs av en minskad brottslighet bland pojkar. Denna utveckling ligger i linje med en generell trend i Sverige.¹⁰ Viktigt att poängtera är att nivåskillnaderna mellan flickor och pojkar är särskilt små när det gäller lindrigare brottskategorier medan skillnaderna är betydligt större när det gäller allvarligare brott. Lindrigare brottslighet är därmed relaterad till ålder i större utsträckning än till kön – elever i årskurs nio snattar och klottrar i större utsträckning än elever i årskurs två på gymnasiet oavsett kön. Det motsatta gäller den allvarligare brottsligheten där pojkar är överrepresenterade oavsett årskurs.

Stora skillnader mellan flickor och pojkar i upplevd otrygghet men stabil utveckling över tid

En majoritet av stadens unga rapporterar att de känner sig ganska eller mycket trygga när de går ut sent en kväll i området där de bor. Av de elever som känner sig otrygga¹¹ syns en tydlig skillnad mellan flickor och pojkar, dock syns inte någon dramatisk ökning i årets undersökning för någon av grupperna. Den upplevda oron har ökat något för flickor i årskurs två på gymnasiet men för gruppen som helhet ligger nivån kvar kring 30 procent. Ungefär samma mönster är tydligt för pojkar, dock på betydligt lägre nivåer än flickor. I årskurs två på gymnasiet syns en ökning från nio procent år 2016 till 14 procent år 2018 men sett till mätperioden syns inga större förändringar oavsett årskurs.

Jämförelse med Stockholms stads trygghetsmätning

I Stockholmsenkäten är frågan om otrygghet (oro för att gå ut sent en kväll i området där du bor) identisk med den som ställs till ett urval individer i åldrarna 16-79 i Stockholms stads trygghetsmätning. Likt resultatet i Stockholmsenkäten, uppger ungefär en tredjedel av flickorna och en sjundedel av pojkarna i trygghetsmätningen för 2017 sig vara otrygga i sitt bostadsområde.¹² Att kvinnor, och då i synnerhet yngre kvinnor, oroar sig mer än män är inte något specifikt för Stockholm. Såväl

¹⁰ BRÅ, 2017.

¹¹ Otrygg – är ett sammanslaget mått bestående av ”mycket otrygg”, ”ganska otrygg” samt ”går ej ut på kvällen av oro för att utsättas för brott”.

¹² Notera att åldersgruppen i denna jämförelse till Trygghetsmätningen inkluderar åldrarna 16-29.

nationella som internationella undersökningar påvisar detta mönster. Enligt Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning (NTU) är andelen otrygga särskilt stor bland de yngsta och de äldsta kvinnorna. Både nivåer och utveckling av otrygghet stämmer väl överens med motsvarande siffror i den vuxna befolkningen i hela landet. NTU visar en stabil utveckling sedan 2006 med betydligt högre nivåer för kvinnor än för män och med en liten uppgång mellan 2015 och 2016. I statistiska centralbyråns levnadsnivåundersökning (ULF) går det att följa svenskarnas upplevda otrygghet ända sedan början av 1980-talet. Andelen som svarar att de undviker att gå ut på kvällen på grund av oro för att utsättas för våld och överfall ökade under 1980-talet och början av 1990-talet från ca 12-18 procent, för att sedan under 2000-talet främst präglas av minskade andelar och som lägst 10 procent år 2012. Den senaste undersökningen som gjordes 2016 visade i enlighet med Brås undersökning på en ökning men inte till samma nivåer som rådde under 90-talet och början 2000-talet.

Utsattheten för sexuellt tvång/våldtäkt ökar bland flickor på gymnasiet

Utöver frågor om brottsliga handlingar besvarar eleverna även ett antal frågor om huruvida de under det senaste året har utsatts för brott så som rån, stöld och misshandel. I linje med utvecklingen beträffande självrapporterade begångna brott är trenden att utsattheten för de flesta brottstyper antingen har minskat något eller att nivån är oförändrad. Det finns dock ett undantag från denna trend. Utvecklingen beträffande självrapporterad utsatthet för sexualbrott¹³ bland flickor i årskurs två har ökat i årets undersökning efter att tidigare ha legat på en stabil nivå på två till tre procent sedan 2002. Årets mätning visar en tydlig ökning där sju procent svarar att de blivit utsatta. Andelen pojkar i årskurs två på gymnasiet som uppger att de har blivit tvingade till sex/våldtagna är generellt stabil med lägre nivåer, jämfört med flickor i samma årskurs. För elever i årskurs nio är nivåerna i stort sett oförändrade sedan år 2002, dock syns något högre andelar för flickor. Trots denna tydliga ökning hos flickor i årskurs två på gymnasiet, finns ingen motsvarande ökning beträffande unga som rapporterar att de utsatt andra för sexuellt tvång/våldtäkt.

Jämförelse av resultatet gällande sexualbrott med andra mätningar
Ökningen av utsatthet för sexualbrott överensstämmer med resultaten i andra undersökningar. I Stockholms stads

trygghetsmätning framkommer en ökning i utsatthet, till exempel för sexuella trakasserier, även bland kvinnor i den vuxna befolkningen, resultatet var fyra procent 2008 jämfört med nio procent 2017.¹⁴ Även enligt Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning (NTU) har utsattheten för sexualbrott ökat under de senaste mättillfällena.¹⁵ Den nationella ökningen gäller främst kvinnor i den yngsta åldersgruppen 16-24, och det framkommer även högre nivåer bland boende i större städer jämfört med boende i mindre städer och landsbygd.¹⁶ Eftersom dessa mätningar skiljer sig i såväl frågeformulering, metod och population så kan nivåerna inte direkt jämföras, men trenden är densamma. Det bör dock påpekas att den enda fråga som ställs i Stockholmsenkäten om utsatthet för sexualbrott avser att fånga ett grovt mått, sexuellt tvång/våldtäkt, medan frågor om lindrigare former, så som sexuella trakasserier saknas i enkäten. Bland de indikatorer som Brå använder för att mäta allvarligare former av sexualbrott har någon tydlig trend inte gått att utläsa, utan andelarna utsatta har varierat kraftigt mellan olika mättillfällen. Om den ökning som föreligger i Stockholmsenkäten är tillfällig eller inte går därmed ännu inte att avgöra.

Många unga mår fortsatt dåligt, tydligt att flickor mår sämre än pojkar

I enkäten finns flera frågor som gemensamt avser att mäta hur elever mår. En av dessa indikatorer är frågan om huruvida elever upplever sig vara ledsna och deppiga utan att veta varför.¹⁷ Även om utvecklingen har varit förhållandevis stabil från det första mättillfället 2004 kan en kontinuerlig ökning i psykisk ohälsa skönjas från 2010 fram till årets mätning. Under hela mätperioden uppger flickor, oavsett årskurs, en högre psykisk ohälsa jämfört med pojkar. Att flickor mår sämre än pojkar stämmer väl överens med nationella undersökningar.¹⁸

Det mest framträdande beträffande psykisk ohälsa är de stora skillnader som råder mellan flickors och pojkars upplevda mående. Bland flickor i årskurs två på gymnasiet uppger 44 procent att de ofta är ledsna och deppiga utan att veta varför, vilket är något högre

¹⁴ Stockholms stad, Trygghetsmätningen – Andel som under de senaste 12 månaderna blivit utsatt för sexuella trakasserier (Med detta menas ovälkomna närmanden eller kränkande anspelningar kring sådant man förknippar med sex).

¹⁵ Brå, NTU – Ofredade, tvingade eller angrep någon dig sexuellt under förra året (2016) Det gäller både allvarliga och mindre allvarliga händelser, till exempel hemma, på jobbet, i skolan eller på någon allmän plats.

¹⁶ Brå, 2017.

¹⁷ Ledsen och deppig utan att veta varför – andelar baseras på sammanslagningen av svarsalternativen ”väldigt ofta” och ”ganska ofta”.

¹⁸ SCB, 2017.

än 2016 års mätning (42 %). Detta är en betydlig ökning sedan år 2010 (33 %). Bland flickor i årskurs nio sjunker nivån något i årets mätning, 38 procent år 2016 minskar till 36 procent i årets mätning, men ligger ändå betydligt högre i jämförelse med pojkar oavsett årskurs. Bland pojkar i årskurs två på gymnasiet har den psykiska ohälsan ökat, från 17 procent år 2016 till 22 procent, vilket är den största förändringen år 2018. För pojkarna i årskurs nio sker en liten ökning i psykisk ohälsa, 15 procent år 2016 har ökat till 17 procent i årets mätning.

Ett index för psykosomatisk hälsa God psykisk hälsa¹⁹, som består av fem frågor visar att flickor, i synnerhet i årskurs två på gymnasiet, uppger sig ha en sämre psykosomatisk hälsa jämfört med pojkar oavsett årskurs.

Förvaltningarnas synpunkter och förslag

I resultaten för Stockholmsenkäten 2018 finns flera områden med positiv utveckling. Vad gäller tobaks- och alkoholkonsumtionen syns en minskning över tid men den har stannat av till viss del i årets resultat. Möjliga förklaringar till detta kan exempelvis vara att det på samhällsnivå sker förändringar där starka träningsstrender och skönhetsideal råder, samtidigt som arenan för umgänge till viss del är flyttad till virtuella plattformar. Även vissheten om kravet på individens egna ansträngningar vad gäller utbildning och yrke med tillhörande konkurrens tros påverka konsumtionen. Den gynnsamma utvecklingen kan också till viss del förklaras av det omfattande förebyggande arbete som görs på olika nivåer i staden. Förvaltningarna anser att dessa preventiva insatser bör fortsätta.

Dock syns inte samma positiva trend gällande utvecklingen inom narkotikaanvändning. Gruppen elever som uppger sig ha *använt narkotika någon gång* har istället ökat något, samtidigt som elever som har *använt narkotika minst en gång de senaste fyra veckorna* inte har minskat sedan mätningen år 2016. Förvaltningarna anser därför att det, utöver generella insatser, krävs fortsatt riktade förebyggande insatser mot unga som regelbundet använder narkotika. Resultat på stadsdelsområdesnivå kommer finnas tillgängligt till hösten, då finns möjlighet att fördjupa kunskapen angående fördelningen av narkotikaanvändning över staden.

¹⁹ Indexet God psykisk hälsa inkluderar frågorna; Hur ofta har du haft huvudvärk detta läsår? Hur ofta har du dålig aptit?, Hur ofta har du under detta läsår haft "nervös mage" (t ex magknip, magkramper, orolig mage, illamående, gaser, förstoppning eller diarré)?, Hur ofta har du under detta läsår haft svårt att somna?, Hur ofta har det hänt under detta läsår att du sovit oroligt och vaknat under natten?.

I 2018 års mätning sker inga större förändringar gällande brott jämfört med resultaten från år 2016. Över tid syns dock tydliga skillnader i resultat mellan könen där pojkar, speciellt vid allvarliga egendomsbrott, står för majoriteten av brotten. I de analyser av stockholmsenkätsmaterialet som förvaltningen tidigare har utfört, framgår bland annat att det är en liten grupp individer som står för en stor del av den totala brottsligheten samt att kriminaliteten bland unga är skevt fördelad mellan stadsdelsförvaltningarna i staden.²⁰ Att eleverna trivs i skolan och klarar av att slutföra skolan med godkända betyg har visat sig vara en viktig skyddsfaktor av de fördjupningsstudier som görs på materialet. Förvaltningarna anser därför att det är angeläget med fortsatt god samverkan, däribland genom preventionssamordnare vid stadsdelsförvaltningarna och skolornas elevhälsoteam.

I årets mätning syns en svag ökning av upplevd otrygghet i det egna bostadsområdet. Över tid upplever flickor sig vara mer otrygga jämfört med pojkar, oavsett årskurs. Förvaltningarna anser därför att arbetet med utvecklingen av stadsmiljöer ska fortsätta att inkludera jämställdhets- och barnrättsperspektiv. Förvaltningarna anser även att det är viktigt att fortsätta arbetet med att exempelvis förändra upplevelsen av otrygga platser exempelvis genom trygghetsvandringar.

Beträffande utsattheten för sexuellt tvång/våldtäkt syns en ökning, speciellt bland flickor i årskurs två på gymnasiet. Det är svårt att fastställa vad detta kan bero på. Ökningen kan bero på ett högre antal brott, andra troliga förklaringar kan härledas till den förändring som kommit efter samtyckeslag, #metoo och en omdefiniering av innebörden av begreppet våldtäkt. Vad som ofta lyfts inom frågor om sexualbrott är det troliga mörkertal som inte registreras i enkätundersökningar.²¹ Att ha blivit utsatt för sexualbrott kan vara förknippat med skuldkänslor där anmälningstendenser troligen inte stämmer med reella brott, speciellt om förövaren är känd sedan tidigare. Förvaltningarna anser att det är viktigt att fortsätta det arbete som sker i staden avseende jämställdhet och normkritik inom ramen för det program som tagits fram för Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Förvaltningarna anser även att arbetet med mentorer i våldsprevention och insatser för att motverka våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck är betydelsefulla insatser.

En fortsatt negativ utveckling syns bland unga beträffande psykisk ohälsa. Eleverna i Stockholms stad uppger att de mår än sämre jämfört med mätningen år 2016, speciellt flickor i år 2 på gymnasiet. Även här syns skillnader mellan flickor och pojkar, flickornas självdeklarerade hälsa är mycket sämre än pojkarnas.

Till följd av den ökade trenden av psykisk ohälsa, framförallt bland flickor, beställde Socialförvaltningen och Utbildningsförvaltningen under 2017 en fördjupad analys av området psykisk hälsa. Syftet med rapporten var att nå en ökad förståelse kring orsakerna till psykisk ohälsa bland elever vid olika typer av skolor och utifrån kunskapen utveckla förebyggande åtgärder och samverkan mellan skola, elevhälsa och socialtjänst som kan främja den psykiska hälsan bland eleverna.

Möjliga anledningar till högre nivåer kan dels vara en försämrad hälsa på grund av prestationsstress och individualisering och dels kan nivåerna vara högre på grund av ett öppnare samhällsklimat där unga vågar berätta om sitt mående. Förvaltningarna anser att samarbetet är av stor vikt där arbetet med elevhälsoteam och skolsociala team bör förstärkas. Skolsociala team arbetar med årskurs sju till och med nio. Vidare är det viktigt att säkerställa att förvaltningarna har forum för gemensamma arbetsmöten.

Det är viktigt att ta hänsyn till att man i denna typ av undersökning som Stockholmsenkäten är, går miste om enkätsvar från elever som har en hög skolfrånvaro. Detta påverkar dock inte utvecklingen över tid, då det sannolikt inte finns någon anledning att anta att andelen frånvarande elever har ökat. Däremot går förvaltningarna miste om denna, i avseendet, viktiga grupp elevers svar vid varje enskilt undersökningstillfälle. Förvaltningarna anser därför att det är av stor vikt att fortsätta samverkan dels för insatser till barn i behov av särskilt stöd och dels för att fånga upp elever med hög frånvaro. Arbetet med elever med hög frånvaro sker bland annat i skolsociala team och sociala insatsgrupper.

Även om de stadsövergripande resultaten i huvudsak är positiva finns det fortfarande en grupp elever som är i behov av stöd. Förvaltningarna anser därför att det är viktigt att uppmärksamma denna grupp med riktade preventiva insatser samt vård och behandling. Förvaltningarna anser därmed att generella insatser bör kompletteras med fortsatt utveckling mot en stadig struktur beträffande riktade insatser så som till exempel skolsociala team och sociala insatsgrupper.

Stockholmsenkäten är en viktig källa till kunskap och används av både forskare, praktiker och beslutsfattare på olika nivåer i Stockholms stad. Enkäten är väl förankrad i stadsdelsförvaltningarna och bidrar till lokal kunskap och ökad förståelse för unga stockholmares livsvillkor, i syfte att synliggöra viktiga förbättringsområden.

Förvaltningarna kommer, i linje med tidigare år, att göra fördjupade analyser på områden som särskilt uppmärksammas och/eller där lokal kunskap behövs för att kunna bedriva forskningsbaserade insatser.

Förvaltningarna föreslår att socialnämnden respektive utbildningsnämnden godkänner redovisning av Stockholmsenkäten 2018 – stadsövergripande resultat.